

11. Ka mutu te whiriwhiri, ka tuturu te whakaaro a te Kawanatanga e kore ratou e pera, ko te take, i runga i te uaua o etahi take-a-ture e pa ana mo te taha ki te whaimanatanganga o nga rihi, tera e riro ka utu te Kawanatanga ki nga Maori i runga i te mahara kei te ahua awangawanga te taitara ki nga rihi, a ka utu hoki ki te hai-tango rihi i rungi i te mahara kei te tika te taitara. Kitea ana kaore rawa e taea te whakaaro tika atu e hia ranei nga moni kapeneheihana tena e riro hei utunga atu ma te Kawanatanga.

12. I te 20 o Hepetema, 1910, ko Mr. Skerrett, mo te taha ki nga Maori, ka tuhi atu ki te Minita Maori e akiaki atu ana kia whakaputaina he Ota Kaunihera i raro i tekiona 203 o te Ture Whenua Maori, 1909, e whakaae ana kia hokona e ona rangatira o ratou paanga ki te kai-tango rihi, me te ki atu ki te whakaaetia e te Karauna tera tikanga ka hangaia e te kai-tango rihi he kirimini kia wawahia e ia taua whenua i roto i nga tau e toru i muri iho i te ra o te hoko kia kaua e nui nga eka o ia wahanga i nga eka kua whakatakotoria i roto i Wahi XII o te Ture Whenua Maori, 1909. I ki ano a Mr. Skerrett mehemea ka whakaaetia e te Kawanatanga tera tikanga ka watea atu ratou i nga kereme katoa a nga Maori ranei a te kai-tango rihi ranei ki runga ki te Assurance Fund.

13. I te 5 o Tihema, 1909, oti ana te whakaaro a te Kawanatanga me whakaputa he Ota Kaunihera i runga i te tono a Mr. Skerrett, te tino take i whakaaro pera ai koia tenei, ma tena tikanga ka pumau te whakanohonohoia tatatia o Mokau-Mohakatino Poraka hei wawahanga ririki.

14. Katahi ka tukua he tono hangai, mo te taha ki nga Maori me te kai-tango rihi, kia whakaputaina he Ota Kaunihera, a kia whakaaetia hoki e nga Maori no ratou te whenua, kia hokona atu ki te kai-tango rihi o ratou paanga mo te £25,000 moni tonu.

15. I whakahaerea aua tono i runga tuturu i nga tikanga o te Ture Whenua Maori me nga rekureihana i mahia i raro i taua Ture, a te mutunga iho whakaae ana nga Maori ki te hoko i o ratou paanga, a whakaputaina atu ana he Ota Kaunihera e whakaae ana kia puta taua hoko.

16. Mo nga tikanga o tena hoko, wariutia houtia ana te poraka e te Tari Wariu i runga i te tono a te Poari Whenua Maori, a whakatuturutia ana te wariu o te whenua katoa e nuku iti atu ana i te £40,000.

I runga i te tono a te Komiti, ka whakapuakina e Te Maihe (Mr. Massey) he kupu a whakaatu ana i nga tikanga e pa ana ki tenei take i mahara ai ia e tika ana kia tu he uiuinga. Koia tenei nga korero a Mr. Massey:—

Mr. Massey: I mahara ahau e kore e whai tikanga kia korero ahau, i te mea na aku korero hoki i korero ai au i Akarana a i roto hoki i te Whare koia i tu ai tenei uiuinga. Otira, kua tuhituhia iho e au etahi kupu e whakaatu ana i te aronga o te takoto o tenei take ki taku nei titiro iho, a ki te pai mai koutou ka panuitia atu e au:—

(1.) Ko nga Poraka o Mokau-Mohakatino, hui katoa 53,000 nga eka whenua, a riihitia mai e Mr. Joshua Jones i nga Maori no ratou mo nga tau e rima tekau ma ono timata mai i a Hurae, 1882.

(2.) Hei huarahi e kitea ai he moni hei whakamahi i taua whenua mokeketia atu ana e Mr. Jones tona whaipangatanga ki tetahi ropu i Ingarangi.

(3.) Ka taka haere nga wa ka whakakopia te mokete e nga kai-tango mokete, a hokona atu ana taua whenua i Niu Paremata i runga i te ota a te Kai-rehita o te Hupirimi Kooti, a hokona mai ana hoki e nga mangai o nga kai-tango mokete.

(4.) Nga kai-tango mokete, i te mea kua riro i a ratou nga paanga-a-rihi, katahi ka hoko ra waho atu i aua paanga kia Mr. Herrman Lewis.

(5.) Mokeketia atu ana e Mr. Herrman Lewis taua whenua ki taua ropu i Ingarangi i hokona mai nei e ia i a ratou, i o ratou mangai ranei, taua whenua, mo nga moni e rite ana ki nga moni i hokona ai e ia, ki reira tata ranei.

(6.) Ko Messrs. Findlay me Dalzell nga roia mo Mr. Herrman Lewis, me nga kai-tango mokete hoki o tetahi wahi o tona paanga e tae ana ki te £1,000.

(7.) Ki te titiro iho i whawha atu a Mr. Herrman Lewis ki te Kawanatanga, ma ona roia ranei ma tetahi atu huarahi ranei, te tukunga iho whakaputaina ana he Ota Kaunihera kia ahei ai ia ki te hoko mai i te katoa o te poraka nei i nga Maori no ratou, a na kona hoki ka watea atu i nga tikanga e pa ana mo te nui o te whenua e riro i te tuku e mau na i roto i te Ture Whenua Maori, 1909.

(8.) Tu ana he hui a "nga tangata no ratou te whenua e noho huihui ana" ki Te Kuiti, a puta ana he kupu na Mr. Herrman Lewis kia hokona mai e ia te whiriwhira. Kaore i whakaaetia tana kupu. Ka tu ano tetahi atu hui, a ka hikitia; a i taua hui i hikitia nei oti ana te whakaaro kia whakaaetia kia £25,000 moni a kia £2,500 hea i roto i tetahi kamupene taihoa e whakaturia, mo te whiriwhira o te whenua. Kati, ina whikangia atu e tae ana tena utu ki te 10 hereni me te 4½ kapa i te eka; a e kiia ana hoki e hara taua hui i nga tino tangata e tika ana hei mangai mo nga Maori no ratou te whenua.

(9.) I tu he hui na te Kawantanga i te 15 o Maehe i tenei tau, ko te Honore Timi Kara te Tumuaki o taua hui, a no reira ka whakaaetia kia whakamanaia te tukunga o te whenua i whakahuatia nei e tetahi Ota Kaunihera. Tu ana te Poari Whenua Maori i Te Kuiti i te 22 o Maehe, engari ko te *Kahiti* me te Ota Kaunihera no te 30 o Maehe katahi ano ka perehitia, ara kotahi wiki rawa i muri mai o te whakamananga o te hoko e te Poari Whenua Maori.

(10.) Kaore te kamupene e mea ana ki te tuku atu i ona whai manatanga ki nga minera ki nga tangata noho hou o taua whenua, no reira, hui atu ki era atu poraka whenua Maori i taua takiwa e puritia ana nga rihi e te kamupene e etahi ranei o nga mema o taua kamupene, ki te tikanga ka whiwhi ratau i nga whaimanatanganga katoa ki nga whenua whai waro (coal) kei te tai hauauru o te Takiwa Porowinitanga o Taranaki.